

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Smerom k udržateľnejšej spotrebe: životnosť priemyselných výrobkov a informácie pre spotrebiteľov v záujme obnovy dôvery“ (stanovisko z vlastnej iniciatívy)

(2014/C 67/05)

Spravodajca: **Thierry LIBAERT**

Pomocný spravodajca: **Jean-Pierre HABER**

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa 14. februára 2013 rozhodol v súlade s článkom 29 ods. 2 svojho rokovacieho poriadku vypracovať stanovisko z vlastnej iniciatívy na tému

„Smerom k udržateľnejšej spotrebe: životnosť priemyselných výrobkov a informácie pre spotrebiteľov v záujme obnovy dôvery“ (stanovisko z vlastnej iniciatívy).

Poradná komisia pre priemyselné zmeny (CCMI) poverená vypracovaním návrhu stanoviska výboru v danej veci prijala svoje stanovisko 26. septembra 2013.

Európsky hospodársky a sociálny výbor na svojom 493. plenárnom zasadnutí 16. a 17. októbra 2013 (schôdza zo 17. októbra 2013) prijal 178 hlasmi za, pričom 1 člen hlasoval proti a 5 sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

1. Závbery a odporúčania

1.1 Zdá sa, že plánované zastarávanie súvisí so spôsobom priemyselnej výroby, ktorý potrebuje istú mieru minimálnej obnovy svojich výrobkov. Táto obnova výrobkov môže byť síce v niektorých prípadoch potrebná, nie je však prípustná jej nadmiera. Európsky hospodársky a sociálny výbor rozlišuje medzi vedome naplánovanou poruchovosťou a urýchlením našich spotrebiteľských návykov. Aj keď by sa bolo treba zamyslieť nad marketingovými praktikami propagujúcimi veľké inovácie, ktoré sú často len druhoradé, zmyslom nášho stanoviska je dostať pod kontrolu najflagrantnejšie prípady a zlepšiť záruky pre spotrebiteľov. Účelom je prispieť k zvýšeniu dôvery spotrebiteľov v európske podniky. Naše návrhy sú technickej, obchodnej, normatívnej, výchovno-vzdelávacej a informačnej povahy. Spadajú do strategického rámca pre lepšiu rovnováhu z hľadiska spravodlivosti a poctivosti v retazci výroby, distribúcie a spotreby.

1.2 EHSV vyjadruje želanie, aby sa úplne zakázali výrobky, pri ktorých sa počíta s poruchou s cieľom vyvolať ukončenie životnosti prístroja. Tieto prípady, ktoré sú síce zriedkavé, ale zjavné, ako napríklad medializovaný prípad istých tlačiarň konštruovaných tak, aby po istom počte použití prestali fungovať, môžu vyvolať len nedôveru občanov k podnikom.

1.3 EHSV odporúča podnikom, aby umožňovali opravy svojich výrobkov. Malo by sa to riešiť tromi spôsobmi: technicky (príklad digitálnych tabletov, kde sú batérie zatavené do telesa prístroja tak, aby nebolo možné nič opraviť a aby bolo nutné kúpiť nový prístroj); potom tým, že sa spotrebiteľom ponechá možnosť kúpiť si náhradné diely do 5 rokov po zakúpení; a nakoniec tak, že by sa výrobok predával s podrobným popisom možností jeho opravy s príslušným návodom. Všeobecnejšie EHSV vo svojom stanovisku vyzýva na dôraznú podporu sociálneho rozmeru a opravárenských podnikov.

Snaha zvýšiť dôveru medzi podnikmi a spotrebiteľmi by sa mala konkrétnejšie zamerať na možnosti podpory pracovných miest, ktoré sa vďaka nej môžu vytvoriť.

1.4 EHSV odporúča, aby sa nešlo cestou záväzných pravidiel, a povzbudzuje iniciatívy dobrovoľnej certifikácie. Napríklad v oblasti domácich elektrospotrebičov bola záruka dodávky náhradných dielov v trvaní 10 alebo 20 rokov určite silným predajným argumentom. Táto uvádzaná záruka by mohla byť predmetom európskej normalizácie uplatniteľnej na všetky výrobky používané na území 28 krajín Európskej únie, aby neboli penalizované európske podniky. Rovnako aj výrobcovia by sa mohli zaviazat', že zverejnia číselné údaje o najčastejšie sa vyskytujúcich poruchách, pretože poznajú najčastejšie sa objavujúce problémy. K dispozícii by mohli mať len tieto diely alebo by sa mohli zaviazat', že ich na požiadanie vyrobia alebo v rámci svojej značky nájdu subdodávateľov, ktorí ich vyrobia. Mohlo by to predstavovať silný záväzok niektorých výrobcov zaručiť spoľahlivosť svojich výrobkov a odhliadnuť od ich vzťahov so spotrebiteľmi by to bolo zároveň v súlade s myšlienkou dobrovoľných certifikátov, ktoré by zaručovali údržbu a dlhú životnosť výrobkov.

1.5 EHSV povzbudzuje členské štáty, aby vo svojej politike verejných zákaziek zohľadnili aj parametre boja proti plánovaneému zastarávaniu. Vzhľadom na význam verejného obstarávania v krajinách Európskej únie (16 % HDP) zohrávajú orgány verejnej správy dôležitú úlohu, a preto musia byť vzorom.

1.6 EHSV sa domnieva, že zvyšovaním kvality a životnosti výrobkov sa budú vytvárať v Európe trvalé pracovné miesta, a preto je potrebné ho podporovať. Tento vývoj sprevádzaný príslušnou odbornou prípravou prispeje k prekonaniu krízy, ktorá tvrdo postihuje pracovníkov v Európe.

1.7 EHSV odporúča uvádzať odhadovanú životnosť výrobkov alebo počet použití, aby sa spotrebiteľia vedeli pri kúpe rozhodnúť na základe poznania veci. Odporúča urobiť pokus s dobrovoľným uvádzaním odhadovanej ceny v príslušnom roku podľa životnosti výrobku s cieľom motivovať spotrebiteľov na kúpu výrobkov s dlhou životnosťou. Uvedená životnosť by však musela byť kontrolovaná, aby sa zabránilo zneužívaniu, ktorého obeťou by bol spotrebiteľ. Spotrebiteľ by si teda mohol kúpiť výrobky, ktoré by boli síce pri kúpe drahšie, ale pomalšie by strácali hodnotu. To by našich výrobcov len stimulovalo, aby produkovali výrobky s dlhšou životnosťou. Uvádzané informácie by sa mali zamerať na údaje, ktoré spotrebiteľ potrebuje, a mali by byť odlišené podľa kategórií výrobkov, aby na niektorých obaloch nebolo zbytočne veľa informácií.

1.8 Podľa EHSV by bolo užitočné zaviesť systém zaručujúci minimálnu životnosť predávaných výrobkov. V súčasnosti neexistujú žiadne právne predpisy o minimálnej životnosti výrobkov, ani európske normy, ktoré by ju umožnili merať. Začínajú sa však objavovať prvé iniciatívy v rámci uvádzania environmentálnych údajov. Podniky, ktoré vyrábajú alebo predávajú určitý výrobok musia internalizovať externé náklady spojené s recykláciou výrobkov, ktorých životnosť je menšia ako 5 rokov, najmä ak výrobok pozostáva z látok škodlivých pre životné prostredie.

1.9 EHSV navrhuje rozšíriť záručný mechanizmus vzťahujúci sa na kúpu o záruku minimálnej doby fungovania, počas ktorej by náklady na opravu hradil výrobca.

1.10 Spotrebiteľ vo veľkej miere znáša náklady súvisiace so skrátenou životnosťou výrobkov a problémy spojené s nedostatočnými možnosťami opraviť ich. Rovnako dopláca na politiku niektorých výrobcov, ako aj predajcov, ktorí sa niekedy snažia predávať predĺženú záruku po prvom roku, hoci dvojročná záruka je povinná. Zdá sa, že spotrebiteľ je často málo informovaný o svojich právach. Lepšia komunikácia napríklad využívaním internetových stránok a sociálnych sietí by pomohla zvýšiť informovanosť spotrebiteľov. Európske monitorovacie stredisko pre plánované zastarávanie by spotrebiteľom umožnilo urobiť si lepší obraz o používaných praktikách, a vďaka tomu sa lepšie rozhodnúť pri kúpe.

1.11 Informovanosť spotrebiteľov je nevyhnutnou podmienkou pre správne a udržateľné používanie výrobkov. Okrem toho je nevyhnutné správne informovať spotrebiteľov o minimálnej životnosti výrobku, ktorá je dôležitým kritériom pri rozhodovaní o jeho kúpe. V tejto súvislosti by boli vítané dobrovoľné obchodné a podnikateľské iniciatívy a aktivity.

1.12 Spotrebiteľ má často dojem, že stojí pred skutočne neprehľadnou spleťou právnych predpisov. Existuje síce veľa smerníc o plánovanom zastarávaní (obchodné praktiky, odpad...), zdá sa však, že všetky texty v tejto oblasti sú málo koordinované, a bolo by preto žiaduce ich koordinovať formou legislatívneho balíka.

1.13 EHSV odporúča, aby členské štáty najmä vo výchove nabádali na zodpovednú spotrebu, aby spotrebiteľia zohľadňovali vplyv životného cyklu výrobku na životné prostredie, ekologickú stopu a kvalitu výrobkov. EHSV dôrazne odporúča, aby boli združenia spotrebiteľov viacej zapájané do prebiehajúcich diskusií na túto dôležitú a citlivú tému, pretože ich účasť zabezpečí komplexnejší prístup.

1.14 EHSV odporúča Európskej komisii, aby urýchlene dala vypracovať štúdie na túto tému s cieľom objasniť množstvo často protirečivých informácií, ktoré sa šíria. Takto bude možné získať objektívny obraz predovšetkým o hospodárskych a sociálnych vplyvoch, ktoré má plánované zastarávanie nielen z hľadiska jeho údajných výhod pre rýchly predaj výrobkov, ale aj pre zamestnanosť a obchodnú bilanciu.

1.15 EHSV navrhuje usporiadať v roku 2014 na túto tému veľkú európsku diskusiu za okrúhlym stolom. Okolo tohto okrúhleho stola by sa mali zísť všetky strany zainteresované na tejto problematike: zástupcovia priemyslu, financií, predaja, odborov, združení spotrebiteľov, mimovládnych organizácií, normalizačnej agentúry a experti. Diskusia by mala byť mnoho-odvetvová, aby sa nezameriavala len na niekoľko priemyselných odvetví. Okrúhly stôl by malo sprevádzať fórum otvorené občanom Európskej únie, v snahe podniknúť čo najväčšie zapojenie verejnosti. Sociálne siete by mali byť jednou z možností, ako toto zapojenie podporovať.

1.16 EHSV všeobecne odporúča urýchliť výskum a vývoj okolo troch osí, ktoré by mohli obmedziť plánované zastarávanie:

- Ekodizajn výrobkov, ktorý umožní hneď na začiatku zabezpečiť udržateľnosť použitých zdrojov, pretože sa zohľadní vplyv výrobkov na životné prostredie a celý ich životný cyklus.
- Obehové hospodárstvo, ktoré sa usiluje uplatniť prístup „cradle to cradle“ (od kolísky po kolísku), ktorého cieľom je premeniť odpad vznikajúci v jednom podniku na surovinu pre iný podnik.
- Hospodárstvo zamerané na funkčnosť, ktoré kladie dôraz na využívanie výrobkov, nie na ich vlastníctvo. Podľa tejto logiky podniky nepredávajú výrobok, ale jeho funkciu, za ktorú sa platí podľa jej využívania. Preto je v záujme podnikov vyvíjať výrobky, ktoré sú trvácne, dajú sa opraviť a majú ľahkú údržbu, a zabezpečiť taký výrobný reťazec a vhodnú logistiku, ktoré budú v centre ich hospodárskeho modelu.

1.17 EHSV vysiela signál na európskej úrovni, ktorým vyjadruje želanie, aby EÚ vstúpila do fázy prechodu zo spoločnosti plytvania na udržateľnú spoločnosť, aby bol rast zameraný na uspokojovanie potrieb spotrebiteľov ako občanov a aby nikdy nebol samoučelný.

2. Úvod a súvislosti

2.1 Plánované zastarávanie výrobkov vzbudzuje obavy z viacerých dôvodov. Tým, že sa zníži životnosť spotrebných výrobkov, zvýši sa spotreba zdrojov a množstvo odpadu, s ktorým treba na konci životnosti výrobkov nejakým spôsobom naložiť. Má veľa podôb. Využíva sa na podnietenie predaja a podporu hospodárskeho rastu tým, že vytvára stále nové potreby a zámerné také spotrebné výrobky, ktoré sa nedajú opraviť.

2.2 Dôsledkom je, že nezmyselné plytvanie zdrojmi a vznik odpadu sú také veľké, že občianska spoločnosť a niektorí volení zástupcovia, ktorým sa tieto praktiky nepáčia, sa organizujú, aby poukázali na nedostatky tohto systému a bojovali proti nim (skupinové žaloby v USA proti spoločnosti Apple, žaloba v Brazílii, predloženie legislatívnych návrhov v Belgicku a vo Francúzsku začiatkom roku 2013).

2.3 Bežne sa rozlišuje niekoľko typov „plánovaného zastarávania“, pričom zastarávanie možno definovať ako „stratu hodnoty vecí alebo zariadení ešte pred ich materiálным opotrebovaním“ (slovník *Le Petit Larousse*) takého druhu, že sú znehodnotené alebo zastarané z dôvodov, ktoré nesúvisia s fyzickým opotrebovaním, ale s technickým pokrokom, zmenou správania, módou atď.

2.4 Môžeme rozlíšiť niekoľko foriem zastarávania:

- Plánované zastarávanie v úzkom zmysle slova, pri ktorom sa výrobok navrhne tak, aby mal krátku životnosť a v prípade potreby sa doň zabuduje zariadenie, ktoré po určitej počte použití ukončí životnosť výrobku.
- Nepriame zastarávanie, ktoré vyplýva väčšinou z toho, že výrobok nie je možné opraviť, pretože chýbajú príslušné náhradné diely alebo oprava nie je možná (ak sú napríklad batérie zatažené do elektronického zariadenia).
- Zastarávanie v dôsledku nezlučiteľnosti, napríklad v prípade počítačového softvéru, ktorý po aktualizácii operačného systému už nefunguje. Toto zastarávanie súvisí so zastarávaním popredajného servisu, ktorý spotrebiteľov vedie k tomu, aby si radšej kúpili nový výrobok, než aby si dali nefungujúci opraviť, a to čiastočne aj pre lehoty opráv a ich cenu.
- Psychologické zastarávanie spočíva v tom, že firmy vedú marketingové kampane zamerané na to, aby spotrebiteľia vnímali jestvujúce výrobky ako zastarané. Zbytočne by sme nútili výrobcov digitálnych tabletov vyrábať produkty so životnosťou desať rokov, keď sú naše spotrebiteľské návyky také, že každé dva roky chceme mať nový tablet. Napríklad periodicita kúpy nového mobilného telefónu je v priemere 20 mesiacov (v prípade užívateľov vo veku 12 až 17 rokov je to 10 mesiacov). Napriek významu tejto problematiky sa stanovisko zaoberá len prvými tromi formami. Štvrtá forma by si však zaslúžila osobitný prístup zameraný na spotrebiteľské návyky.

2.5 O problematike však nepanuje úplný konsenzus. Významové odtienky dokazujú, že je veľmi potrebné nájsť spoločnú definíciu a prijať diferencované opatrenia na základe objektívnych činiteľov (technických) a subjektívnych činiteľov (móda, uvádzanie nových produktov na trh) zastarávania. V niektorých prípadoch môžu byť výrobky s krátkou životnosťou pre životné prostredie výhodné. Zastarávanie je tiež závislé od správania sa spotrebiteľov.

2.6 EHSV odporúča diferencovaný prístup. Nejde o plošné zvýšenie životnosti všetkých výrobkov, ale o to brať do úvahy použitie výrobku. Uprednostňuje preto prístup, ktorý toto použitie optimalizuje, aj keď optimalizácia neznamená nutne predĺženie životnosti. EHSV chce prispieť k lepšiemu vnímaniu spoľahlivosti výrobkov európskych podnikov.

2.7 Je veľa dôvodov, pre ktoré sa Európska únia musí zaoberať problematikou plánovaného zastarávania. Sú environmentálnej, sociálnej, verejno-zdravotnej, kultúrnej, ale aj hospodárskej povahy. Podľa EHSV existujú aj iné, menej hmatateľné, ale rovnako dôležité aspekty, ktoré tiež treba vziať do úvahy. Ide o symbolické a etické aspekty.

2.8 Pokiaľ ide o životné prostredie, pri ročnej spotrebe surovín približne 60 miliárd ton, spotrebujeme dnes približne o 50 % viac prírodných zdrojov než pred 30 rokmi. To znamená, že jeden Európan spotrebuje denne 43 kg zdrojov v porovnaní s Afričanom, ktorý ich spotrebuje 10 kg. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) na základe úrovni z roku 1999 odhadla, že pri ročnej miere nárastu primárnej výroby o 2 % sa zásoby medi, olova, niklu, striebra a cínu vyčerpajú do 30 rokov, zásoby hliníka do 60 a železa do 80 rokov. Zdá sa teda, že hrozí nedostatok stále väčšieho počtu surovín. Okrem toho vzniká v Európe každý rok 10 miliónov ton odpadu z elektrických a elektronických zariadení (OEEZ) (údaje z roku 2012). Očakáva sa, že toto množstvo sa v roku 2020 zvýši na 12 miliónov. Okrem recyklovania a inovácie sa musí v boji proti plánovanému zastarávaniu podporovať aj politika zhodnocovania avizovaná v novej európskej smernici, ktorá nadobudla účinnosť 13. augusta 2012.

2.9 Zo sociálneho hľadiska predstavuje plánované zastarávanie tri druhy problémov. Predovšetkým v kontexte krízy logika plánovaného zastarávania spotrebného tovaru prispieva k podnecovaniu nákupov na úver a bezprecedentnej úrovni zadlženia. Najviac na plánované zastarávanie doplácajú osoby zo sociálne znevýhodnených skupín, ktoré si nemôžu dovoliť kúpiť drahé výrobky s dlhou životnosťou a často sa musia uspokojiť s lacnejšími a menej kvalitnými výrobkami. Potom sa môže stať, že celé odvetvie opráv bude musieť znášať negatívne dôsledky plánovaného zastarávania. Číselné údaje v správe ADEME⁽¹⁾ (2007) túto tendenciu potvrdzujú. Opravuje sa len 44 % pokazených prístrojov. Predajcovia odhadujú, že v prípade

(1) Agentúra pre životné prostredie a energiu.

prístrojov mimo záruky len 20 % zákrokov končí opravou. Zo štúdie ADEME z roku 2010 vyplýva, že v období rokov 2006 až 2009 došlo vo Francúzsku k výraznému poklesu počtu opráv, a to hlavne v prípade elektrospotrebičov. Výhodou odvetvia opráv je to, že ho nemožno presunúť inam a väčšina pracovných miest v ňom je stabilná.

2.10 Dôsledky pre verejné zdravie nie sú zanedbateľné. Majú dve podoby. Buď sú to priame dôsledky spaľovania pre okolité obyvateľstvo, pretože elektronické komponenty sú toxické, alebo sú to medzinárodné dôsledky. Nedostatok infraštruktúry na nakladanie s odpadom zo zariadení IT je totiž taký veľký, že veľa výrobkov na konci životnosti sa vyváža do regiónov, kde je ich skládka lacnejšia, čo však spôsobuje vážne dôsledky pre miestne obyvateľstvo (napríklad v Ghane sa z odpadu vyberá železo, ktoré sa posiela do Dubaja a Číny. Veľa odpadu končí v južných krajinách, kde spôsobuje problémy v oblasti environmentálneho zdravia).

2.11 Dôsledky sú však aj kultúrnej povahy. Podľa niektorých štúdií je priemerná životnosť elektrospotrebičov 6 až 8 rokov, zatiaľ čo pred 20 rokmi to bolo 10 až 12 rokov. Spotrebiteľia si môžu právom položiť otázku, prečo sa skraca životnosť výrobkov, keď sa všade vyzdvihuje inovácia. Dôvera európskych občanov v európsky priemysel sa zakladá na trvácnosti, zastarávanie výrobkov ju nahľadáva. V čase, keď takmer zo všetkých prieskumov verejnej mienky vyplýva, že medzi Európanmi

a európskym priemyslom existuje veľká priepasť, je zjavné, že predstava, ktorú majú spotrebiteľia o skorých poruchách alebo nemožnosti opráv, nemôže Európanom pomôcť zmieriť sa s európskymi podnikmi. To pomáha vysvetliť, prečo si 92 % Európanov⁽²⁾ želá, aby na výrobkoch bola uvedená ich životnosť (alebo použiteľnosť). Pre konkurencieschopnosť európskych podnikov je dôležité aj zvýšenie dôvery spotrebiteľov voči podnikom.

2.12 A napokon sú tu dôsledky hospodárskej povahy. Veľká väčšina problémových podnikov patrí do oblastí špičkových technológií a ich výrobky sú často dovážané do Európy. Tým, že sa táto otázka bude riešiť na európskej úrovni, Európska únia umožní svojim podnikom, aby sa vďaka skutočnému presadzovaniu udržateľnosti odlišili od iných.

2.13 Európsky hospodársky a sociálny výbor nezabúda ani na menej hmatateľné aspekty, ktoré môžu byť rovnako dôležité. Zo symbolického hľadiska, v čase, keď všetky naše práce v duchu konferencie Rio+20 svedčia o tom, aký význam má pre nás udržateľný rozvoj, uznávame, že plánované zastarávanie patrí svojou samotnou podstatou k problematike udržateľného rozvoja, ktorý podporujeme. Vzhľadom na to, ako ponímame miesto etiky v našej spoločnosti, sa nám zdá pochybné, že sa inžinieri zaoberajú vymýšľaním rýchlo zastarávajúcích výrobkov a že sa robia reklamné kampane podnecujúce spotrebiteľov, aby ich kupovali, s vedomím, že ich spokojnosť sa tým nezvyší.

V Bruseli 17. októbra 2013

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Henri MALOSSE

⁽²⁾ Prieskum Eurobarometra. „Attitudes of europeans towards building the single market for green products“ (Názory Európanov na vytváranie jednotného trhu pre ekologické výrobky), Európska komisia, Flash 367, júl 2013.